

ДІАГНОСТИКА ТИПІВ МИСЛЕННЯ В ПРОФЕСІЙНИХ ТАНЦІВНИКІВ

У статті пропонується структура хореографічних здібностей особистості. Описано експериментальні дослідження типів мислення професійних танцюристів різних напрямів.

Ключові слова: хореографічні здібності, типи мислення, творчі здібності, креативність.

Хореографічна діяльність є одним із видів художньо-творчої діяльності, яка, у специфічній, властивій тільки їй формі – танцях, відображає внутрішній світ людини, її бажання, прагнення, творче становлення. Психологією художньої творчості люди цікавились за всіх часів. Хореографія, як один з видів художньої творчості найменш досліджена. Про неї багато писали й пишуть як за кордоном, так і у вітчизняній психологічній науці [2, 4, 5 та ін.], однак психологічні механізми танцю усе ще залишаються не досить розкритими. Досі хореографія була об'єктом вивчення переважно у дослідників-хореографів, артистів балету, педагогів та мистецтвознавців, а не у психологів. Деякі психолого-педагогічні аспекти проблеми частково розкриті в наукових працях П.М.Коваль, Л.В.Мови, О.О.Семак, теоретичні узагальнення хореографічних здібностей їх психологічного змісту містяться в працях Н.О. Ветлугіної, М.О. Бернштейна, Н.О. Висоцької, І.Г.Сосніної [5] та І.М. Поклад [3]. Варто зазначити, що хореографія, як специфічний вид мистецтва і як навчальний предмет художньо-естетичного циклу не лише значно поступається за обсягом дослідницької уваги, але в ній немає навіть прийнятих уявлень щодо власної предметної галузі досліджень, мети й методики її викладання, відповідно і засобів її аналізу.

У зв'язку з цим метою на нашого дослідження виступила розробка структури хореографічних здібностей та діагностика типів мислення у професійних танцівників.

Завдання дослідження: 1. Розробити структуру хореографічних здібностей. 2. Експериментально дослідити види мислення професійних танцівників.

Згідно з першим завданням була вивчена спеціальна література з проблеми дослідження. Сучасні психологічні дослідження хореографічних здібностей [1, 4, 3 та ін.] обмежуються кількома іменами. Розглянемо деякі позиції висуnutí І.М. Поклад.

Досліджуючи хореографічні здібності вона виходила з того, що здібності – це складна синтетична властивість особистості. Щоб керувати розвитком здібностей, треба знати їх склад, основні компоненти, які у своєму взаємозв'язку утворюють їх структуру [3].

Отже, хореографічні здібності, як один із видів спеціальних здібностей, є системно-структурним утворенням, в якому можна виділити такі визначальні складові, які утворюють структуру хореографічних здібностей: інтелектуально-творчі (взаємозв'язок конвергентного та дивергентного мислення, здатність індивіда до аналітико-синтетичної діяльності, уміння знаходити нові, оригінальні та нестандартні рішення рухових завдань); музично-рухові можливості (загальна пізнавально-рухова активність як основна умова пластично-емоційної виразності, почуття ритму, високий рівень розвитку сенсорних процесів, художньо-естетична спрямованість пошукової діяльності); та комплекс мотиваційно-особистісних властивостей (емоційно забарвлений інтерес до хореографічного мистецтва, енергійність, висока працездатність та висока мотивація досягнень). Особливості їх співвідношення визначають індивідуальний рівень розвитку хореографічної творчості особистості, створюють своєрідну спрямованість інтересів та настановлень.

З позицій теорії інтегральної індивідуальності, хореографічні здібності І.Г. Сосніна [5] розглядає як складне багаторівневе і багатокомпонентне утворення, що включає:

- а) задатки (особливості будови тіла і його частин і психодинамічні властивості);
- б) загальні здібності (висока емоційно-вольова регуляція, креативність мислення);
- в) спеціально-хореографічні здібності (артистизм, танцювальність, емоційне задоволення від танцювальних рухів, мотивація на успіх у професії, тонка диференціація рухів за силою, амплітудою та швидкістю).

За результатами дослідження, проведеному у Пермському хореографічному училищі Сосніна робить висновок про те, що загальні здібності забезпечують успішність діяльності осіб із середнім рівнем розвитку хореографічних здібностей, а високий рівень розвитку хореографічних здібностей здебільшого залежить від задатків, ніж від загальних здібностей, тобто основу високоуспішної діяльності в балеті значно визначають природні задатки. А також, чим вищим є рівень розвитку здібностей, тим з більшим числом різнорівневих властивостей вони взаємопов'язані. Отже, певне поєднання різнорівневих індивідуальних властивостей виступає як передумова розвитку здібностей.

Структура хореографічних здібностей І. М. Поклад [3] та дослідження на базі Пермського хореографічного училища І. Г. Сосніної [5], є практично єдиними структурами хореографічних здібностей у сучасній психології. Однак І. М. Поклад створювала структуру хореографічних здібностей, спираючись на результати досліджень дітей молодшого шкільного віку, що займаються хореографією, а вибірка І. Г. Сосніної складалася виключно з артистів класичного балету. На наш погляд, необхідно розглядати танцівників-професіоналів, які обрали хореографію, як свою професію (віком не молодше 14 років), а також не обмежуватись єдиним стилем та школою танцю.

Отже, спираючись на вищезгадані дослідження ми пропонуємо наступну структуру хореографічних здібностей:

- творчі здібності: креативність, дивергентне мислення, мотивація до творчості.
- особистісні властивості та якості характеру такі, як: вольові якості, емоційність, наполегливість, цілеспрямованість, працелюбність, сила характеру, харизматичність.
- когнітивні властивості такі як: хореографічна пам'ять, інтелект.
- психомоторні особливості такі як: граціозність фігури, постава, дотримання вертикальної лінії; виразні рухи обличчя та всього тіла, безпосередні вияви емоцій і почуттів, семантичні рухи як носії змісту, знаків, значення, які людина передає

іншим людям; сила, швидкість, витривалість, точність, ритмічність, координованість рухів; відчуття ритму, музикальність.

- індивідуальні анатомо-фізичні та психофізіологічні особливості (задатки, що забезпечують виконавський рівень): статура (вага, зріст, пропорційність), лінії тіла (підйом стопи, структура коліна та інше.), крок (розтяжка), вертіння (вестибулярний апарат), балон (здібність зависати у повітрі) та висота стрибка, баланс (рівновага).

Запропонована структура хореографічних здібностей на наш погляд найбільш точно виявляє всі особливості людей, які професійно займаються хореографією і охоплює всі види та напрямки хореографічного мистецтва.

Базовий рівень індивідуальних особливостей розвивається на основі задатків, даних людині від природи. Природні дані можуть бути розвинені в дитячому віці, проте вони погано піддаються розвитку, анатомо-фізіологічні особливості є визначальними для виконавської діяльності.

Психомоторні здібності - це спеціальні хореографічні здібності, які більш схильні до розвитку і навчання. Сензитивним періодом розвитку також є дитячий вік, проте їх удосконалення відбувається протягом усього часу навчання.

Особистісні та когнітивні особливості (загальні здібності) є важливими для досягнення успіху в професійній хореографічній діяльності. Наприклад, без таких якостей характеру, як сила волі, працьовитість, цілеспрямованість танцівник-виконавець навіть при відмінних природних даних не зможе домогтися успіху у виконавській діяльності. Хореографічна пам'ять та інтелект допомагають швидко засвоювати матеріал та швидко вчитися, приймати нове.

Розвинуте творче мислення та креативність, як у представників усіх творчих професій необхідно танцівнику, для створення образів у танці. Хореографи-постановники та імпровізатори без достатньо високого рівня творчого мислення взагалі не змогли би виконувати свою роботу. Незалежно від виду діяльності, якщо людина є креативною, та творчо підходить до того, чим займається, вона буде мати успіх. У творчих професіях креативність є найнеобхіднішою здібністю. Також можна відмітити, що людина, яка має розвинене творче мислення, може мати успіх у декількох творчих професіях одночасно. Як говорять: "творча людина – творча в усьому".

Згідно з другим завданням ми провели дослідження типів мислення професійних танцівників. Розглядаючи хореографію, як вид діяльності було виділено наступні її напрями: танцівник-виконавець, викладач хореографії, хореограф-постановник, а також хореограф-імпровізатор. Всі напрями пов'язані між собою. Людина може бути одночасно виконавцем і педагогом, хореографом-постановником та імпровізатором, виконавцем та імпровізатором. Успішність у певному виді хореографічної діяльності залежить від спеціальних здібностей, а також, ми припустили, що успішність і вибір напрямку хореографічної діяльності залежить від переважного типу мислення танцівника.

Для дослідження була використана методика "Тип мислення" в модифікації Г.В. Резапкіної [1]. Цей тест складається з сорока питань і виявляє типи мислення – предметно-дієве, абстрактно-символічне, словесно-логічне, наочно-образне, креативність (творче мислення).

Вибірку дослідження склали сорок професійних танцівників. Вік випробовуваних від 18 до 45 років. Вибірка була розподілена на чотири групи: педагоги хореографії, танцівники-виконавці, хореографи-постановники та хореографи-імпровізатори.

Результати були підраховані по кожній групі окремо. Потім обчислено середню оцінку для кожної групи досліджуваних за типом мислення. Це дало змогу визначити переважаючий тип мислення в кожній групі досліджуваних.

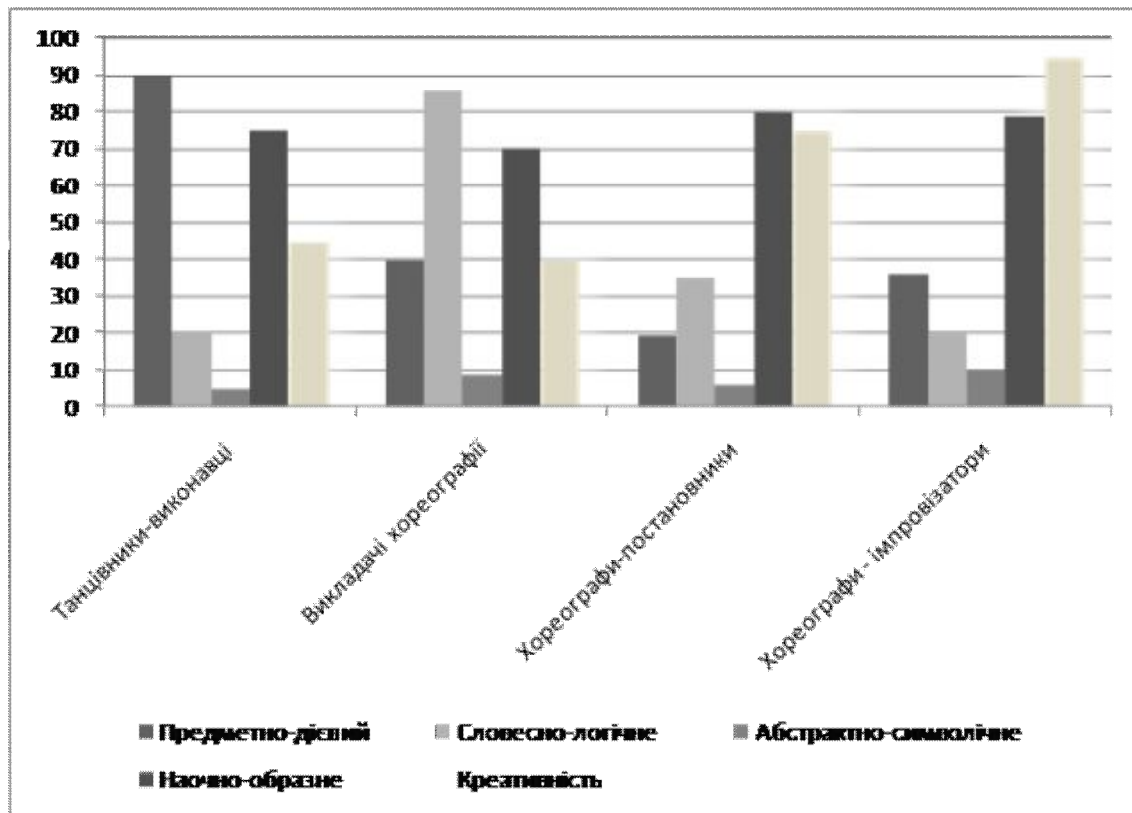
Результати дослідження подані в табл. 1 та гістограмі 1. Переважним типом мислення танцівників-виконавців є предметно-дієве мислення 90%. У викладачів хореографії з перевагою на 86% виявлено словесно-логічне мислення, а також 70% - наочно-образне мислення. Хореографи-постановники на 80% - наочно-образне і 75% - творче мислення (креативність). Хореографи-імпровізатори виявилися найбільш креативними (на 95%), а також наочно-образне мислення в них розвинене на 79%.

Також, для того щоб більш наглядно продемонструвати результати дослідження ми представили їх у гістограмі.

Таблиця 1

Види мислення професійних танцівників

Тип мислення	Танцівники-виконавці	Викладачі хореографії	Хореографи-постановники	Хореографи-імпровізатори
Предметно-дієвий	90%	40%	19,5%	36,2%
Словесно-логічне	20,5%	86%	35%	20%
Абстрактно-символічне	5%	8,5%	6,2%	10%
Наочно-образне	75%	70%	80%	79%
Креативність	45%	40%	75%	95%



Гістограма 1 Види мислення професійних танцівників

Як видно з таблиці 1 та гістограми 1 у всіх професійних танцівників не залежно від напрямку діяльності, розвинений наочно-образний тип мислення. Це пояснюється тим що, всі досліджувані представники творчої професії. Однак, креативність має високий відсоток, тільки у хореографів-постановників і імпровізаторів. Цікаво що абстрактно-символічний тип мислення в усіх випробовуваних має невеликий відсоток. А також словесно-логічний тип мислення має досить високий відсоток тільки у викладачів хореографії.

Також були визначені середні оцінки за кожним типом мислення в усієї вибірки професійних танцівників:

1. Предметно-дієве мислення - 46,4%
2. Словесно-логічне мислення - 40,4%
3. Абстрактно-символічне мислення - 7,4%
4. Наочно-образне мислення - 76%
5. Творче мислення (креативність) - 63,8%

Проведене теоретичне та емпіричне дослідження дозволило зробити наступні висновки.

Визначено, що структура хореографічних здібностей складається з таких компонентів, як-то: творчі здібності, особистісні властивості та якості характеру, когнітивні властивості, психомоторні особливості, індивідуальні анатомофізичні та психофізіологічні особливості.

Показано, що в танцівників-виконавців найбільш розвинений предметно-дієвий тип мислення. Вони засвоюють інформацію через рухи і володіють хорошою координацією рухів. Викладачі хореографії відрізняються яскраво вираженим вербальним інтелектом. Завдяки розвиненому словесно-логічному мисленню можуть ефективно сформулювати свої думки і донести їх до людей. Хореографи-постановники, так само, як і хореографи-імпровізатори володіють художнім складом розуму, можуть уявити і те, що було, і те, що буде, і те, чого ніколи не було і не буде, володіють розвиненим наочно-образним мисленням і креативністю. А також здатні мислити творчо, знаходити нестандартні рішення задачі.

З'ясовано, що в усіх професійних танцівників слабо розвинене абстрактно-логічне мислення. Вони не можуть засвоювати інформацію за допомогою математичних кодів, формул і операцій, до яких не можна ні доторкнутися, ні уявити.

Доведено, що в особистостей, які професійно займаються хореографічною діяльністю, як у людей творчої професії, добре розвинене наочно-образне мислення, вони здатні ефективно вирішувати подібні завдання, які передбачають зорове уявлення ситуації та оперування образами складових її предметів, без виконання реальних практичних дій з ними. Добре розвинене наочно-образне мислення дозволяє найбільш повно відтворювати все різноманіття різних фактичних характеристик предмета, встановлювати незвичні поєднання предметів та їх властивостей. Також у них переважає розвиток правої півкулі головного мозку.

Таким чином, визначивши тип мислення особистості, можна передбачити успішність у тому чи іншому напрямку хореографічної діяльності. Або рекомендувати певний комплекс вправ для розвитку того типу мислення, яке є необхідним для успішної діяльності в обраному напрямку танцівником. Так, для виконавців важливо предметно-дійове мислення, для викладачів

– словесно-логічне, а для хореографів-постановників і імпровізаторів необхідно розвинене творче мислення та креативність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика "Тип мышления" / Г.В. Резапкина // Отбор в профильные классы. – М.: Генезис, 2005.
2. Никитин В.Ю. Профессионально-педагогическая подготовка балетмейстера в учебных заведениях культуры и искусств: автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора педагогических наук / В.Ю. Никитин. – Москва, 2007.
3. Поклад І. М. Розвиток хореографічних здібностей дітей молодшого шкільного віку: дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / І. М. Поклад. — К. : Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 2006.
4. Развитие и диагностика способностей / Л.Г. Алексеева, А.Н. Воронин, Т.В. Галкин и др. [отв. ред. В.Н. Дружинин, В.Д. Шадриков] / АН ССР, Ин-т психологии. – М.: Наука, 1991. – 177 с.
5. Соснина И.Г. Специальные способности артистов балета: дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.03 / И.Г. Соснина. – Пермь: Пермский пед. ин-т., 1997.

Подано до редакції 28.09.2011
